

INSTITUȚIA PERIMĂRII ȘI CELERITATEA PROCESULUI CIVIL

Dumitrașcu Dumitru, *asistent universitar, doctorand, Catedra de Drept a Facultății de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.*

The right to fair trial is one of the most important rights in a democratic society. Among others, the right to fair trial includes the right to be heard within a reasonable time in the determination of civil rights and obligations. Reasonable time is that amount of time which is fairly necessary, conveniently, to do whatever is required to be done, as soon as circumstances permit. The aim of the right is to ensure the proper administration of justice. Principle of celerity includes a right to good administration and a right to an effective remedy and to a fair trial.

Key-words: *civil procedure, civil action, right to fair trial, procedural guarantees, reasonable time, expired action, principle of celerity.*

Normele de drept reglementează anumite relații sociale, stabilesc drepturi și obligații pentru participanții la aceste raporturi juridice. Așadar, fiecare subiect al unui raport juridic civil are anumite drepturi și obligații. Îndeobște, prin dreptul subiectiv civil se înțelege posibilitatea titularului de a avea o anumită conduită, fie de a pretinde o conduită corespunzătoare de la subiectul pasiv (denumit și debitor), iar în caz de încălcare titularul dreptului subiectiv civil are la îndemână facultatea de a apela la forța coercitivă a statului. Deci, justiția civilă servește pentru ocrotirea și garantarea realizării drepturilor subiective civile, în caz contrar aceste drepturi ar fi iluzorii și teoretice.

Apărarea drepturilor subiective civile se efectuează în cadrul procesului civil în urma încălcării sau neglijării acestuia. Prin urmare, titularul dreptului încălcat este cointeresat să obțină cât mai prompt soluția instanței judecătorești și să fie restabilită ordinea de drept. O problemă actuală constă în durata procesului civil, în nemulțumirea justițiabililor în faptul că pronunțarea unei hotărâri judecătorești necesită un timp prea lung raportat la realitățile actuale. Reieșind din considerentul că procesul civil presupune „un cumul de acțiuni procesuale, desfășurate de către participanții la proces și instanțele de judecată în legătură cu examinarea și soluționarea litigiilor civile [1, p. 34]”, este o activitate ce necesită un anumit interval de timp.

Concepția că justiția trebuie să fie realizată cât mai repede, cât mai prompt posibil este redată prin două adagii frecvent utilizate [3, p. 164-171]: *justice delayed, justice denied* (o justiție întârziată, o justiție negată) și *justice rétive, justice fautive* (o justiție lentă, o justiție greșită). În doctrina de specialitate [11, p. 36], acest principiu își găsește consacrare de asemenea sub denumirea de „celeritate a procedurilor judiciare” ca și garanție oferită indivizilor justițiabili în vederea fixării unor termene obiectiv suficiente în vederea organizării procedurii jurisdicționale pentru valorificarea unor drepturi subiective pretinse încălcate.

Însă, din această ecuație nu trebuie să ometem și calitatea actului de justiție, astfel dacă o să reducem la maximum timpul pentru examinarea și soluționarea cauzelor civile aceasta va influența și asupra aflării adevărului. În acest caz, deși hotărârea judecătorească a fost obținută într-un termen prompt, ea nu se va bucura de temeinicie. Pe de altă parte, nu putem permite ca procesele să dureze până la nesfârșit sau un timp exagerat de mult, chiar dacă în urma acesteia vom obține o hotărâre întemeiată, corectă și care va reprezenta adevărul, totuși datorită trecerii timpului aceasta nu ar avea acea importanță și interesul pe care o avea pentru părți în momentul sesizării instanței judecătorești. De aceea, pe bună dreptate se apreciază că o justiție tergiversată, prin ea însăși reprezintă o mare nedreptate.

Importanța examinării cauzelor civile cu promptitudine este recunoscută la nivel european, în acest sens *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* [6] în art. 6 par. 1 stipulează că: „orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen

rezonabil a cauzei sale”. Convenția impune obligația de a respecta „*termenul rezonabil*” la îndeplinirea actului de justiție, așadar „justiția trebuie să fie administrată fără întârzieri de natură a-i compromite eficacitatea și credibilitatea, statul fiind responsabil pentru activitatea ansamblului serviciilor sale, nu numai pentru aceea a organelor judiciare [2, p. 533]”.

În aceeași ordine de idei, *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova* (CPC al RM) [4] prevede că sarcinile procedurii civile constau în judecarea justă, *în termen rezonabil*, a cauzelor de apărare a drepturilor încălcate (art. 4 din CPC al RM). În situația în care legislația nu stabilește un termen fix pentru judecarea cauzelor civile, ci prevede numai generic că aceste trebuie să fie examinate într-un termen rezonabil, înseamnă că în fiecare caz concret judecătorul trebuie să aprecieze timpul necesar pentru soluționarea pricinii, să identifice un echilibru între promptitudinea procesului și calitatea actului de justiție. După cum se menționează și în doctrină, „sintagma „termen rezonabil” este susceptibil de interpretări diferite în raport cu durata legitimă a procedurilor judiciare [9, p. 55]”. Din acest considerent, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului* (CEDO) a precizat că aprecierea caracterului rezonabil al unei judecăți trebuie să fie făcută în fiecare caz în parte, în funcție de circumstanțele cauzei, precum și prin raportare la următoarele criterii [2, p. 118-119]:

a) *complexitatea cauzei*, acest criteriu are în vedere circumstanțele de fapt și de drept ale cauzei. Prin circumstanțele de fapt înțelegem acea împrejurare, adică evenimentele și acțiunile omenești, de care legea leagă producerea anumitor efecte juridice, respectiv în a da naștere, modifica ori a stinge raporturi juridice civile. Iar circumstanțele de drept sunt dispozițiile unei norme juridice care condiționează nașterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic civil concret, adică reprezintă o dispoziție legală care recunoaște, în virtutea unei împrejurări (circumstanțe de fapt), un drept subiectiv civil. De asemenea, complexitatea cauzei se determină în funcție de obiectul cererii de chemare în judecată, formularea acțiunii reconvenționale de pârât, existența litisconsorțiului procesual, material probatoriu etc.

b) *comportamentul părților din proces*, reieșind din principiul disponibilității procesului civil, care se afirmă în posibilitatea participanților la proces, în primul rând a părților, de a dispune liber de dreptul subiectiv material sau de interesul legitim supus judecății, precum și de a dispune de drepturile procedurale, de a alege modalitatea și mijloacele procedurale de apărare, durata procedurilor judiciare în mare parte depinde de comportamentul părților, de atitudinea acestora față de proces. Însă, tergiversarea procesului nu poate fi imputată în totalitate părților, pentru că judecătorul trebuie să vegheze asupra exercitării drepturilor procedurale cu bună-credință, contracarând exercitarea abuzivă a acestora în virtutea rolului său activ.

c) *comportamentul autorităților statale competente*, în doctrină [1, p. 119] s-a specificat că atât instanțele judecătorești, cât și alte autorități statale au anumite obligații prescrise expres de legislația în vigoare de a avea o anumită conduită la îndeplinirea justiției sau de a reacționa prompt și în limitele prescrise de lege pentru sancționarea acțiunilor/inacțiunilor altor subiecți.

d) *importanța litigiului pentru cei interesați*, anumite cauze civile prezintă un interes deosebit pentru reclamant, care se determină raportat la situația personală a acestuia. În considerarea acestor împrejurări, instanța este obligată să soluționeze cauza cât mai repede. Unele din aceste categorii de cauze care necesită o examinare în termeni restrânși sunt expres menționate de legislația în vigoare: litigiile individuale și colective de muncă se soluționează în cel mult 30 de zile lucrătoare de la data înregistrării cererii (art. 355 alin. (4), art. 360 alin. (3) din *Codul muncii* [5]), cererea de reparare a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești se examinează în cel mult 3 luni de la depunere (art. 4 alin. (4) din *Legea*

nr. 87/2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești [7]) etc. Este important de menționat că aceasta listă nu este exhaustivă și, de asemenea, în fiecare caz instanța are obligația de a estima cât de importantă este cauza pentru justițiabili pentru a judeca litigiul de urgență și în mod prioritar.

Toate aceste criterii identificate în jurisprudența *CEDO* au fost transpuse în cadrul legislației naționale. Așadar, art. 192 alin. (1) din CPC stipulează că: „Cauzele civile se judecă în primă instanță în termen rezonabil. Criteriile de determinare a termenului rezonabil sunt: complexitatea cauzei, comportamentul participanților la proces, conduita instanței judecătorești și a autorităților relevante, importanța procesului pentru cel interesat. Respectarea termenului rezonabil de judecare a cauzei se asigură de către instanță”.

De asemenea, conform jurisprudenței *CEDO* faza de executare reprezintă parte componentă a procesului civil, în caz contrar drepturile stabilite printr-o hotărâre judecătorească ar fi iluzorii și ar reprezenta o simplă opinie a judecătorului. Din acest considerent, „soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil nu se raportează doar la durata de soluționare a cauzelor civile în fond și în fața instanțelor de control judiciar, ci și în faza de executare silită [8, p. 15]”.

Deci, soluționarea cu celeritate a cauzelor civile nu este numai în interesul părților, ci reprezintă un interes general, al întregii societăți, fiind în acest sens o garanție a dreptului la un proces echitabil. Soluționarea pricinii civile duce la finalizarea litigiului dintre părți, încetarea existenței incertitudinii asupra drepturilor și obligațiilor părților în cadrul raportului juridic civil, ceea ce în mod indirect influențează și asupra circuitului civil, în ipoteza în care litigiul poate afecta interesele terțelor persoane. Dar, nu întotdeauna interesul părților coincide cu interesul general, în anumite situații părțile pot dori ca soluționarea cauzei să dureze cât mai mult timp și să persiste situația de incertitudine. Considerăm că interesul general trebuie să prevaleze asupra interesului părților, soluționarea cauzelor civile trebuie să fie realizată într-o modalitate optimă. În acest sens s-a arătat [12, p. 246] că prelungirea nejustificată a proceselor nu face altceva decât să producă o anarhizare a întregului aparat judecătoresc.

Literatura juridică de specialitate a apreciat că în cazul în care părțile nu manifestă interesul în soluționarea litigiului, manifestă o indiferență față de proces, lasă cauza în nelucrare, atunci va interveni sancțiunea perimării procesului. Perimarea apare ca acea sancțiune ce se impune a fi aplicată atunci când se încalcă soluționarea cu celeritate a procesului civil, răsfrângându-se asupra activității judiciare în întregul ei, cu motivația exclusivă a lipsei de stăruință a părții care are interes în soluționarea pricinii [10, p. 204].

Prin instituția perimării se urmărește închiderea unui proces prin lipsirea de efecte a tuturor actelor de procedură întocmite, datorită rămânerii cauzei în nelucrare din vina părții. Natura juridică a perimării este atât de sancțiune aplicabilă părții reclamante, cât și o măsură de interes general, justificată de o optimă administrare a justiției [14, p. 438].

Chiar dacă *CPC al RM* nu reglementează expres instituția perimării, considerăm că aceasta poate fi dedusă din prevederile legislației în vigoare. În această ordine de idei, art. 267 lit. f) din CPC prevede că instanța de judecată va scoate cererea de pe rol în cazul în care părțile citate legal nu s-au prezentat la ședința de judecată după a doua citare și nici nu au solicitat examinarea cauzei în absența lor. Pentru aplicarea dispozițiilor art. 267 lit. f) din *CPC al RM*, trebuie să ținem cont și de prevederile art. 206 alin. (4) din CPC, care arată că „Dacă reclamantul și pârâtul nu s-au prezentat în judecată din motive neîntemeiate și dacă nici una din părți nu a cerut examinarea cauzei în absența sa, instanța amână procesul. Neprezentarea repetată aduce la scoaterea cererii de pe rol”.

Așadar, sancțiunea perimării poate fi aplicată dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

1) *examinarea unei cauze civile în fond*: perimarea se aplică numai litigiilor ce sunt examinate în prima instanță. În cadrul căilor de atac această sancțiune nu poate fi aplicată, astfel art. 379 alin. (2) din CPC stabilește că „Neprezentarea în ședința de judecată a apelantului sau a intimatului, a reprezentanților acestora, precum și a unui alt participant la proces, citați legal despre locul, data și ora ședinței, nu împiedică judecarea apelului”.

2) *neprezentarea neîntemeiată a doua oară în ședința de judecată a ambelor părți*: perimarea intervine în cazul în care ambele părți, reclamantul și pârâțul, nu s-au prezentat două ori consecutiv la ședința de judecată. În doctrină [13, p. 819] s-a reiterat faptul că neprezentarea în ședința de judecată a ambelor părți obligă instanța de judecată de a le cita repetat. Dacă nu s-au prezentat nici la ședința ulterioară, instanța de judecată va scoate cererea de pe rol.

3) *părțile să fie citate legal despre ora, data și locul ședinței de judecată*. La dosar trebuie să existe dovada citării părților atât pentru prima ședința de judecată la care nu s-au prezentat, atât și pentru ședința ulterioară.

4) *neprezentarea să fie neîntemeiată și părțile să nu fi solicitat examinarea cauzei în absența lor*. În situația în care neprezentarea în ședința de judecată este întemeiată, instanța va dispune amânarea ședinței. Considerăm că neprezentarea trebuie să fie neîntemeiată pentru ambele ședințe de judecată, nu numai pentru una dintre aceste. De asemenea, părțile nu trebuie să fi solicitat examinarea cauzei în lipsa lor. În acest caz, dacă există cel puțin o cerere din partea numai uneia dintre părți privind examinarea cauzei în lipsă, instanța va soluționa cauza civilă.

Acest caz de perimare este de ordine publică, se constată și se aplică din oficiu de către instanța de judecată, fără ca să existe în acest sens o cerere a părții interesate.

Considerăm că o altă situație de perimare a procesului este prevăzută în cadrul art. 267 lit. g) din *CPC al RM*, atunci când „reclamantul citat legal nu s-a prezentat în ședința de judecată, nu a comunicat instanței motivele neprezentării sau motivele sunt considerate de instanță ca fiind neîntemeiate, sau nu a solicitat examinarea cauzei în absența sa, iar pârâțul nu solicită soluționarea cauzei în fond”. Acest caz are în vedere situația când în ședința de judecată nu se prezintă reclamantul citat legal, iar pârâțul solicită scoaterea cererii de pe rol. Pentru intervenirea perimării în această împrejurare trebuie să existe următoarele condiții: examinarea unei cauze civile în fond, neprezentarea neîntemeiată a reclamantului, el să fi fost citat legal, reclamantul să nu fi solicitat examinarea cauzei în lipsa lui, pârâțul solicită scoaterea cererii de pe rol.

Observăm că practic acest caz de perimare prevede aceleași condiții ca și cazul de perimare analizat anterior, deosebirea fiind în existența unei condiții suplimentare, și anume: pârâțul să solicite scoaterea cererii de pe rol. Deci, în anumite cazuri pârâțul poate fi cointerestat în soluționarea litigiului, să fie de interesul acestuia încetarea stării de incertitudine în privința obiectului litigiului. Așadar, chiar dacă reclamantul nu se prezintă în ședința de judecată, dacă pârâțul solicită examinarea cauzei, instanța va fi obligată să continue procesul. Respectiv, dacă pârâțul nu solicită acest fapt, instanța va constata perimarea procesului și va dispune scoaterea cererii de pe rol.

Ca efect al perimării, instanța va scoate cererea de pe rol și procesul civil va înceta, reclamantul fiind pus în situația anterioară sesizării instanței judecătorești. Perimarea procesului are ca efect și stingerea tuturor efectelor produse de cererea de chemare în judecată, cum ar fi punerea în întârziere, întreruperea prescripției. Cheltuielile de judecată vor fi în sarcina părții din vina căreia s-a produs perimarea, de regulă, în sarcina reclamantului [14, p. 449].

Așadar, perimarea reprezintă o sancțiune procesuală determinată de neglijența părților în executarea obligațiilor procesuale, în acest sens fiind sancționată pasivitatea părților din proces. Perimarea reprezintă o garanție a respectării principiului celerității procesului, examinării cauzelor civile într-un termen rezonabil, prin stabilirea anumitor limite ale desfășurării procesului civil și excluderii cauzelor civile ce rămân în nelucrare din culpa părților.

Bibliografie:

1. Belei, E., et al. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: Ed. Lexon-Prim, 2016.
2. Bârsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului: Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți*. București: Ed. All Beck, 2005.
3. Chiriță, R. *Celeritatea procedurii – misiune imposibilă?* În: *Pandectele Române*, nr. 6/2005.
4. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 285-294 din 03-08-2018.
5. *Codul muncii al Republicii Moldova*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 159-162 din 29-07-2003.
6. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Roma, 04.11.1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1990*. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990 – 1998)*. Ediția oficială. Vol. 1. Chișinău: Moldpres, 1998.
7. *Legea nr. 87/2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 107-109 din 01.07.2011.
8. Leș, I. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole*. București: Ed. C.H. Beck, 2015;
9. Leș, I. *Tratat de drept procesual civil. Vol. I*. București: Ed. Universul Juridic, 2014.
10. Leș, I. *Sancțiunile procedurale în procesul civil Român*. București: Ed. Științifică și enciclopedică, 1988.
11. Poalelungi, M.; Belei, E.; Sârcu, D. [et al.]. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Chișinău: [S.n.] (F.E.-P. „Tipografia Centrală”), 2013.
12. Pop, P. *Sancțiuni procedurale în procesul civil*. București: Universul Juridic, 2016;
13. Prisac, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*. Chișinău: Cartea Juridică, 2019.
14. Suci, A. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*. București: Ed. Universul Juridic, 2016.